

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

A. Η ΦΥΣΙΚΗ ΡΗΤΟΡΕΙΑ

➤ **Φυσική ευγλωττία:** Σε μερικούς ανθρώπους το χάρισμα του λόγου είναι έμφυτο.

- Η ρητορεία στον Όμηρο - **Διαχρονικό ομηρικό ιδανικό:** λόγων τε ρητήρ έργων τε πρηκτῆρ (ο συνδυασμός λόγων και έργων).
- Ομηρικοί ρήτορες: Ο γέροντας **Νέστορας** στην Ιλιάδα, οι ηγέτες των Αχαιών και των Τρώων, ο κοινωνικά ασήμαντος **Θερσίτης**
- **Ο Όμηρος θεωρεί την ευγλωττία θεϊκό χάρισμα.**

Για τη ρητορική τους ικανότητα φημίζονταν ο πολιτικός (νομοθέτης) και ποιητής **Σόλων**, ο ποιητής **Πίνδαρος**, καθώς επίσης **πρόσωπα στο έργο του Ηροδότου.**

Δημοκρατία: Ισηγορία (= ισότητα στο δικαίωμα του λόγου): δυνατότητα αξιοποίησης φυσικού ρητορικού ταλέντου (ονόματα με β'συνθ. από το ρ. αγορεύω : Αρισταγόρας, Ευαγόρας, Πρωταγόρας, Πυθαγόρας)

Θεμιστοκλής και Περικλής: προετοίμαζαν με επιμέλεια τις αγορεύσεις τους

B. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΡΗΤΟΡΕΙΑΣ

- **Συστηματική ρητορεία:** Απαιτεί **ακριβή και συστηματική γνώση των κανόνων** (έπιστήμην) και την **άσκηση** (μελέτην) και δεν αρκείται στη φύση
- Εμφανίστηκε στη **Σικελία** - Πολιτικοί παράγοντες: Η επικράτηση των δημοκρατικών καθεστώτων μετά την κατάλυση των τυραννίδων, μετά το 466 π.Χ.
- Εκπρόσωποι: οι Συρακόσιοι **Κόραξ & Τ(ε)ισίας** = δάσκαλοι της συστηματικής ρητορικής
- Διαίρεση των ρητορικών λόγων σε μέρη
- Χρησιμοποίησαν στους ρητορικούς τους λόγους **τα εικότα** = φαινομενικά, λογικά επιχειρήματα
- **Τισίας:** συγγραφέας του πρώτου εγχειρίδιου ρητορικής με τίτλο **«Τέχνη».**

Γ. ΡΗΤΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΣΟΦΙΣΤΙΚΗ

- Επίκεντρο καλλιέργειας της ρητορικής: **Αθήνα**

Ευνοϊκοί παράγοντες για την ανάπτυξη της ρητορικής στην Αθήνα, στα μέσα του 5ου αι. π.Χ.:

1. Η δημοκρατία , οι λαϊκές συνελεύσεις και οι πολιτικοί θεσμοί (λ.χ. Ηλιαία, εκκλησία του δήμου, Βουλή)
2. Ο χαρακτήρας των Αθηναίων (πολύλογοι και φιλόλογοι)
3. Το μέγεθος της αθηναϊκής πόλεως.
4. Σοφιστές : Δάσκαλοι ανώτερης παιδείας (Πρωταγόρας, Πρόδικος).

Γοργίας ο Λεοντίνος:

- άσκησε μεγάλη επίδραση στη ρητορική:
- καλλιέργησε την πολιτική και ιδιαίτερα την επιδεικτική ρητορεία
- μελέτησε τη σημασία της τρέχουσας πολιτικής, κοινωνικής και ψυχολογικής συγκυρίας, την κατάλληλη δηλ. για κάθε λόγο περίπτωση (καιρός).
- εισηγήθηκε τα «γοργίεια» σχήματα (λ.χ. πάρισα, ομοιοτέλευτα, παρηχήσεις, αντιθέσεις) με σκοπό τον εντυπωσιασμό του ακροατή.

Αρχές της διδασκαλίας του Γοργία και των Σοφιστών

1. Δεν υπάρχει αντικειμενική γνώση ούτε αντικειμενική αλήθεια και ηθική
2. Για κάθε ζήτημα υπάρχουν δύο λόγοι (απόψεις), ριζικά αντίθετοι μεταξύ τους εξίσου αληθινοί (Πρωταγόρας: **δισσοί λόγοι**).
3. Η ρητορεία ορίζεται ως **πειθούς δημιουργός**: δεν ενδιαφέρεται για τα αληθινά και τα δίκαια, αλλά εκθέτει τα εικότα = τα πιθανά, τα αληθοφανή .

Αρνητικές πτυχές σοφιστικής

1. Στρεψοδικία στα δικαστήρια και δημαγωγία στις συνελεύσεις
2. Απουσία ηθικών αναστολών.

Η κριτική του Πλάτωνα (έργα «Γοργίας» και «Φαίδρος»)

- Η ρητορική δεν είναι επιστήμη ή τέχνη
- Είναι όργανο απάτης.
- Ο ρήτορας δεν έχει γνώση («επιστήμη») αλλά μόνο γνώμη («δόξα»).

Ο αντίλογος από τον ρήτορα Ισοκράτη

- Παιδευτική αξία ρητορικής: με τη διδασκαλία της που στηρίζεται στην πείρα της πραγματικότητας, μπορεί να επιτευχθούν στην πράξη παιδευτικά αποτελέσματα.
- «Φιλοσοφία»: η καλλιέργεια που παρέχει η μαθητεία στη ρητορική, η αγωγή με πρακτικούς πολιτικούς στόχους

Ε. ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΟΥ ΑΤΤΙΚΟΥ ΡΗΤΟΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

★ Συμβουλευτικοί λόγοι

-

Συμβουλευτικοί λόγοι

- Θεσμός εφαρμογής: **Εκκλησία του Δήμου** (συζητούνταν τα σοβαρά θέματα της αθηναϊκής πόλης-κράτους: κήρυξη πολέμου, υπογραφή ειρήνης, σύναψη και διάλυση συμμαχιών, ψήφιση νόμων, δημόσια οικονομικά, κ.ά.)
- Δικαίωμα λόγου και ψήφου στην Εκκλησία του Δήμου: οι γνήσιοι Αθηναίοι (μόλις συμπλήρωναν το 20 έτος), που είχαν τα πολιτικά τους δικαιώματα.
- Τα μέλη της Εκκλησίας του Δήμου αποφάσιζαν συνήθως με ανάταση των χεριών (χειροτονία)
- **Πολιτικός χαρακτήρας: Προτρεπτικοί ή αποτρεπτικοί** για την επίτευξη του δημοσίου συμφέροντος
- Θέμα: **συμβουλές για το μέλλον**
- Χώρος συνεδριάσεων: η **Πνύκα**, η Αγορά ή το θέατρο του Διονύσου.
- **Μεγάλη επιρροή των ρητόρων στην πολιτική ζωή**
- Σημαντικότερος ρήτορας συμβουλευτικών λόγων: ο **Δημοσθένης**

Δικανικοί λόγοι

- Χρόνος του λόγου: αφορά σε **πράξεις του παρελθόντος** (σε **κατηγορίες ή απολογίες**)
- Θεσμός εφαρμογής: τα δικαστήρια (**Άρειος Πάγος, Ηλιαία, Βουλή, Εκκλησία του Δήμου**)
- **Ηλιαία**: το πιο σημαντικό δικαστήριο της αθηναϊκής πόλης-κράτους, δικαστήριο ενόρκων - 6000 «Ηλιασταί» (1000 αναπληρωματικοί), συμμετείχαν με κλήρωση οι άνω των 30 γνήσιοι πολίτες (αν δεν εκκρεμούσε κατηγορία εναντίον τους), τμήματα συνεδριάσεων των 201, 301, 401 κλπ., ανάλογα με τη σοβαρότητα της υπόθεσης, μυστική ψηφοφορία, αποζημίωση των ενόρκων με 2-3 οβολούς ανά ημέρα.

Οι λογογράφοι

- Υποχρέωση διαδίκων να αγορεύουν αυτοπροσώπως >> προσφυγή στους **«λογογράφους»**
- **Λογογράφοι**: έμπειροι δικανικοί ρήτορες - έγραφαν τους λόγους που οι διάδικοι αποστήθιζαν - γνώστες των νόμων αλλά και της ψυχολογίας των λαϊκών δικαστών
- Ικανότερος λογογράφος: **ο Λυσίας**.

Επιδεικτικοί ή πανηγυρικοί λόγοι

Εκφωνούνται σε γιορτές και πανηγυρικές συγκεντρώσεις

Περιλαμβάνονται και οι **επιτάφιοι λόγοι**

Σκοπός ρήτορα: Να εγκωμιάσει ή να επικρίνει πράξεις και πρόσωπα του παρόντος με συχνές αναδρομές στο παρελθόν και προβλέψεις του μέλλοντος

Ισοκράτης: επιφανέστερος ρήτορας των επιδεικτικών λόγων.

Στόχοι του ρήτορα

Να επιδείξει τη ρητορική του δεινότητα

Να προκαλέσει την επιδοκιμασία των ακροατών

Να εξυπηρετήσει συγκεκριμένες πολιτικές σκοπιμότητες.

ΣΤ. ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΡΗΤΟΡΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ

Προοίμιον	<ul style="list-style-type: none">• Ενημέρωση για το θέμα• Προσπάθεια εξασφάλισης της εύνοιας / προσοχής του ακροατηρίου• Συχνή στο τέλος η πρόθεσις (σύντομη έκθεση του θέματος) Έκθεση του υπό ανάπτυξη θέματος
------------------	--

Διήγησις

- Αφήγηση των γεγονότων με **σαφήνεια και πειστικότητα.**
- Απαντά κυρίως αλλά όχι πάντοτε στους δικανικούς λόγους και σπάνια στους συμβουλευτικούς
- Έκθεση γεγονότων με συμφέροντα τρόπο (τονισμός ευνοϊκών στοιχείων, αποσιώπηση ασύμφωνων, εμμονή σε ασήμαντα αν συμφέρει)
- Δεν υπάρχει πάντα

Πίστις

(απόδειξη)

Το ουσιαστικότερο μέρος του ρητορικού λόγου

Άτεχνες αποδείξεις αντικειμενικά πειστήρια:
δεν οφείλονται στη δεινότητα του ρήτορα (νόμοι, μαρτυρίες, έγγραφα, όρκοι κλπ)

Έντεχνες αποδείξεις:
που επινοεί ο ρήτορας

1. Ενθυμήματα: σύντομοι αληθοφανείς συλλογισμοί

Βασισμένα λογικά στους κοινούς τόπους

2. Παραδείγματα
Ιστορικά (πραγματικά)

Πλαστά (παραβολές)

Βάση τους η αναλογία καταστάσεων

Ενδείξεις (όχι αποδείξεις)

3. Γνώμες: αποφθέγματα κύρους / γενικής παραδοχής (κοινοί τόποι)

Ηθοποιία: Αποβλέπει στη έξαρση (θετική/αρνητική) του ήθους (του χαρακτήρα): του ίδιου του ρήτορα, του αντιπάλου, του ακροατή

	<p>4. Ήθη:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Προσωπική ηθική επιβολή του ρήτορα • Ηθική μείωση του αντιπάλου • Προσεταρισμός ακροατηρίου: • Έπαινος προγόνων • Κολακεία • Δικαιολόγηση λαθών/αδυναμιών <p>5. Πάθη: Στόχος του ρήτορα η συναισθηματική διέγερση του ακροατηρίου (παθοποιία)</p>
--	---

<p>Επίλογος</p>	<p>Σκοποί:</p> <p>Η ανάμνηση-ανακεφαλαίωση όσων προηγήθηκαν</p> <p>Η παθοποιία: συναισθηματική συμμετοχή των ακροατών (μέσω της προτροπής ή της αποτροπής)</p>
------------------------	--